

Dobromila Brichtová

## Stálá výstava Galerie Dietrichsteinů v Mikulově

Regionální muzeum v Mikulově otevřelo 31. května 2004 expozici s názvem Galerie Dietrichsteinů – s podtitulem Zámek, město, panství Mikulov. Expozice byla instalována v devíti sálech přízemí jižního paláce zámku. Stala se součástí prohlídkové trasy, která nabízí stálé a sezónní výstavy s historickými tématy.

Vnik výstavy byl veden cílem zaplnit citelnou mezeru v nabídce muzea. Při vstupu do zámeckého areálu návštěvník totiž očekává setkání s umělecko-historickými předměty, které jsou svým vznikem a účelem svázány se zámeckým prostorem. Toto očekávání dosud muzejní nabídka nenaplnňovala. Je obecně známo, že jižní, hlavní palác mikulovského zámku na konci druhé světové války až po obvodové zdvo vyhořel. Shořelo zde původní vybavení interiérů, pouze předměty uložené v průběhu války ve vedlejší budově knihovny požáru unikly. Byla to především část obrazové sbírky, portréty členů rodiny Dietrichstein, která vlastnila zámek od roku 1575 až do roku 1945. V poválečném období vandalové poškodili historická plátna tak, že nebylo možné uvažovat o jejich vystavení. V uplynulých deseti letech se podařilo jádro sbírky v dílnách PhDr. Pavla Klimeše, MgA. Pavla Blattného a MgA. Tomáše Lahody restaurovat. Jedná se o plátna z období od počátku 17. století do poloviny 18. století. Dcera posledního mikulovského Dietrichsteina, Mgr. Mercedes Dietrichstein, nabídla muzeu dlouhodobou zápůjčku obrazů ze své sbírky, portréty z 18., 19. a počátku 20. století. Muzeum tedy získalo nosnou řadu kvalitních exponátů v nepřetržité časové linii od renesance po 20. století.

V případě Dietrichsteinů platila naprosto osobní vazba vrchnosti k panství a zejména k majorátnímu sídlu. Přes povinnost zdržovat se v blízkosti vídeňského dvora, danou službou panovníkovi, budovali Dietrichsteinové svůj mikulovský dvůr a město Mikulov vskutku velkoryse. Výstavnost zámku a města a podporou duchovního a kulturního života vybudovali své sídlo jako obraz hodný druhé nejmocnější pozemkové šlechtické rodiny na Moravě. Ve sbírkách muzea a v dietrichsteinských fondech Moravského zemského archivu se dochovaly plány zámku, města a panství a dobové pohledy na Mikulov. V dřívějším Městském muzeu v Mikulově byly shromažďovány předměty k historii města. S těmito exponáty bylo možno pokusit se sestavit výstavu o historii a vývoji města, zámku a panství Mikulov.

Exponáty menších rozměrů (knihy, mince, šperky, zbraně) jsou vystaveny v závěsných zásuvkových vitrinách. Trojrozměrné exponáty doplňují texty s informacemi, kopie grafik, map, archiválií a fotografie ve výsuvných panelech vertikálních informačních boxů.

Instalace začíná historickým trůnním sálem, ve kterém byli přijímáni Habsburkové při svých návštěvách Mikulova. Reprezentativní portréty vládařů (A. Schooijans – Jezdecký portrét arcivévody Josefa, Van Loo – Jezdecký portrét Jiřího III.) korespondují s užitím sálu. Protipólem jsou dva rozměrné obrazy Jana Jiřího Ostrovského z roku 1691, jeden s námětem svatby Zikmunda Dietrichsteina s Barborou z Rotálu, která se konala ve Vídni 22. července roku 1515, a druhý zobrazující turnaj probíhající při této svatbě. Výtvarným prvkem, využívajícím kouzla úhledného rukopisu, je na stěně provedená kresebná rekonstrukce rodokmenu Dietrichsteinů od Antonína Brunna, zámeckého archiváře z 19. století. Tento motiv je využit v každém sále zakreslením generační linie pro orientaci v čase.

K období renesance, ve kterém přišli Dietrichsteinové do Mikulova (v roce 1575), jsou vystaveny portréty velkých formátů, určené v 17. století pro sál předků. Jejich autor není znám. Portrét Zikmunda I. (1484–1563), zemského hejtmana ve Štýrsku, přítele císaře Maxmiliána I., pro kterého připravil známý dvojí sňatek jeho vnuků, Marie a Ferdinanda, s dětmi českého krále Vladislava Jagellonského Ludvíkem a Annou, je kopií obrazu Hanse Malera (1490–1530), který byl v devadesátých letech 20. století nabízen aukčním domem Dorotheum. Zikmund byl zakladatelem rodové linie Hollenburg-Finkenstein.



Komorní orchestr Collegium Magistrorum vítal hosty na mikulovském zámku. (foto Pavel Pokorný)

Portrét Adama (1527–1590), svobodného pána Dietrichsteina, připomíná zakladatele mikulovské majorátní linie. Adam z Dietrichsteina – diplomat, který sloužil Ferdinandu I. a Maxmilánu II., jehož volbu připravoval, hofmistr prince Rudolfa, kterému pak jako císaři Rudolfovi II. sloužil až do konce svého života. Ve Španělsku se roku 1556 oženil s katalánskou šlechtičnou Margaritou da Cardona († 1609). V roce 1575 prodal svoje statky v Rakousku a odkoupil dědičné právo na panství Mikulov. Následují portréty jeho synů Zikmunda II. (1560–1602), od roku 1599 moravského podkomořího, a jeho manželky Joanny della Scala (1574–1649) a Maxmiliána I. (1561–1611) a jeho dvou žen – Jacobine de Bossu († 1601) a Heleny von Krusitsch († 1586).

Františku Dietrichsteinovi (1570–1636), kardinálovi a biskupu olomouckému, správci Moravy v době pobělohorské, je věnován samostatný sál. Kardinál usiloval dát svému městu lesk výstavného renesančního města, vynikajícího též výjimečností duchovních institucí. V Mikulově dal stavět kopii Bramantovy loretánské kaple, založil tradici poutního místa na Svatém kopečku, na kterém nechal vybudovat kostel sv. Šebestiána, zvonici a křížovou cestu. Založil zde kapucínský klášter, jenž kromě péče o Loretu vykonával různé sociální služby. Ovlivněn italským renesančním myšlením, založil v Mikulově v roce 1631 piaristické gymnázium, které sloužilo nejen jako vzdělávací, ale též jako vědecký ústav. Zřízením kapituly při farním kostele sv. Václava vytvořil nový správní církevní orgán. Vystaveny jsou portréty kardinála, torzo sochařské fasády loretánské kaple, kasule s kardinálovým erbem, přístrojky z matematickofyzikálního kabinetu piaristického gymnázia, renesanční dietrichsteinské ražby.

Kardinálův synovec kníže Ferdinand Dietrichstein (1636–1698) předsedal Tajné státní konferenci Leopolda I., byl hofmistrem císařoven a císaře. Fakticky nejvyšší úředník vídeňského dvora je považován za nejinformovanějšího muže habsburské politiky druhé poloviny 17. století. Období působení Ferdinanda Dietrichsteina je ilustrováno portréty knížete a jeho dětí, žánrovými obrazy hostin a bitev, mapami panství, grafikami, dobovým nábytkem. Dětské šatičky z roku 1682, ve kterých byl pohřben dvouletý synek knížete Raimund,

byly získány při antropologickém průzkumu prováděném v dietrichsteinské hrobce v Mikulově. Za knížete Ferdinanda byla zahájena barokní přestavba zámku. Byla zesílena vstupní brána zámku, v parku postavena oranžerie, kašny na východním i západním platu parku, byla vybudována východní terasa a jižní křídlo hlavního paláce. Ve městě dal kníže zříditi v valtickém předměstí chudobinec, přestavoval kostel sv. Jana Křtitele, dal stavět rodinnou hrobku v kostele sv. Anny. Rozšiřoval dietrichsteinský majetek koupěmi dalších panství. Kníže měl barokní smysl pro dokumentaci významu rodu – v expozici jsou vystaveny jím zaplacené grafické listy s náměty ohňostroje v zámeckém parku, provedeném pro císařský pár v roce 1672, s pohledem na zámek s novou vstupní branou a také olejomalba mapy mikulovského panství z roku 1675.

18. století, doba osvětenských a zednářských společností, ve kterých se Dietrichsteinové angažovali, znamenala pro mikulovské panství pokračování dosavadního příznivého vývoje. Syn Ferdinanda, kníže Leopold Ignác (1660–1708), vášnivý stavebník, pokračoval v zámeckých úpravách. U Johanna Bernarda Fischera z Erlachu objednal návrh přestavby kostela sv. Anny, dal zpevnit městské hrady a zároveň zakládal příměstské vinice jako důležitý zdroj příjmů panství. Vystaveny jsou portréty Leopolda a jeho ženy Dorothey, rozené Salmové (1667–1732).

Dalším úsekem připomíná výstava období vlády Waltera Xavera (1664–1738), který se ujal panství po předčasně smrti svého bratra Leopolda. V politickém světě působil jako moravský zemský hejtman. S jeho osobou je spojena barokní obnova zámku po požáru v roce 1719, kdy vyhořela též židovská čtvrť v podzámčí. Při výzdobě zámku a obnovované horní synagogy zaměstnal rakouského sochaře Ignáce Lengelachera, kterému dopomohl k postavení nejzaměstnanějšího sochaře na jižní Moravě.

Walterův syn Karel Maxmilián Dietrichstein (1702–1784), držitel řady dvorských titulů, přestěhoval v roce 1754 svůj dvůr do Mikulova. Rozvoji města pomohl finanční podporou stavby císařské silnice z Vídně do Brna přes Mikulov. Díky této cestě a sedmi výročním trhům, z nichž každý trval čtyři týdny, si evropské obchodní domy začaly zřizovat v Mikulově filiálky. Mikulov se tak stal jedním z moravských obchodních center. Karel Maxmilián byl považován za vynikajícího národohospodáře. Byl dobrým pomologem a botanikem. Na svých panstvích zakládal sady a skleníky. Zaměstnával významného barokního architekta Františka Antonína Grimma, který pro něj projektoval zámecké úpravy



Zádušní mše sloužená v hrobním kostele Dietrichsteinů mikulovským proboštem Stanislavem Krátkým a biskupem Lobkowitzem. (foto Pavel Pokorný)



Kněžna Mercedes Dietrichstein a ředitelka muzea Dobromila Brichtová za okamžik zahájí vernisáž expozice. (foto Pavel Pokorný)

sledním sále výstavy, jsou zapůjčeny od Mgr. Mercedes Dietrichstein. Jedná se o velký portrét knížete Františka Josefa Dietrichsteina (1767–1854), vojáka a diplomata, od vídeňského portrétisty Josefa Agricoly a portrét jeho ženy Alexandry, rozené Šuvalové, od italského malíře Vincence Camuccini.

Josef František (1798–1858), filozof, právník a politik, působil ve dvorských službách jen krátce. Od roku 1830 byl členem rady českých vlasteneckých společností (Společnost vlasteneckého muzea v Čechách, Hospodářská společnost království českého, Jednota pro povzbuzení průmyslu v Čechách). Byl posledním mužským potomkem rodu. Je prezentován grafickým portrétem vystaveným ve výsuvných panelech s informacemi a drobnými grafikami.

Dědička panství Alexandrina Dietrichstein-Proskau-Leslie (1824–1906) se provdala za Alexandra Mensdorfa (1813–1871), potomka původně francouzské šlechtické rodiny. Vystaveny jsou portréty obou manželů a Alexandrových rodičů (Emanuela a Sophie, vévodkyně sasko-coburgské, jejíž bratr Leopold byl belgickým králem, sestra matkou anglické královny Viktorie, další bratr otcem portugalského krále Ferdinanda II.).

Následují portréty, jejichž autorem byl žádaný portrétista anglických celebrit Viktor Laszló. Jsou to portréty knížete Huga Dietrichsteina (1858–1920), diplomata, jeho ženy Olyg Alexandrovny, rozené Dolgoruké. Dále portréty Hugova mladšího bratra Alberta, hraběte Mensdorf-Pouilly, diplomata, rakouského vyslance u anglického dvora. Portrét posledního mikulovského Dietrichsteina Alexandra II. (1899–1964) od anglického portrétisty

i drobné stavby – mosty přes Dyji, mikulovskou bažantnici, jízďárnu, statek. K období působení Karla Maxmiliána vystavujeme kvalitní portréty jeho bratra hraběte Jana Leopolda, Karlovy manželky Marie Anny, rozené Khevenhüller-Aichberg, a jejich dětí.

Portrét Jana Karla Dietrichsteina (1728–1808) ze sbírky Mercedes Dietrichstein, jeho ženy Marie Kristýny, rozené Thun, a jejich dětí jsou doplněny vitrinou s předměty z majetku kněžny Marie Kristýny – jejími soupisy knihovny, mineralogické sbírky, šatníku, dále předměty z její alchymistické laboratoře a proskovskou fajánsí, jejíž výrobu v období největší slávy manufaktury kněžna podporovala. Vzhled města a zámku představují grafiky z počátku 18. století a malovaný střelecký terč zobrazující námět návratu bratří Karla Maxmiliána a Jana Leopolda z kavalírské cesty z roku 1725.

Obrazy z 19. a počátku 20. století, instalované v po-





Rodina Dietrichsteinů a hosté. (foto Pavel Pokorný)

Quinsy Adamse a drobná kresba rudkou profilu Marie Mercedes, Alexandrovy ženy, ukončuje portrétní řadu majorátních pánů Mikulova. Malby a grafiky s náměty z Mikulova a vitrina s předměty ze zámeckých sbírek pak prezentují tvář města.

Expozice končí odkazem na tragický požár zámku 22. dubna 1945 – dokumentární fotografie zachycující následky požáru a rozměrné malby Rudolfa Gajdoše s námětem obnovy zámku.

Scénář k výstavě napsala Dobromila Brichtová, autory výtvarného řešení jsou MgA. Daniel Piršč a MgA. Tereza Pirščová. Výstavnický mobiliář vyrobila firma V. Vymyslický, s. r. o., Brno, malířské práce provedla firma Polepil, Třetina z Drnholce. Vlastní instalaci realizoval kolektiv Regionálního muzea.

Vernisáž expozice proběhla 31. května 2004. Předcházela jí zádušní mše sloužená biskupem Lobkowitzem a mikulovským proboštem ThDr. Stanislavem Krátkým v restaurovaném hrobním kostele Dietrichsteinů. Zámek hostil zhruba 300 návštěvníků – kněžnu Mercedes Dietrichstein se svými dětmi a vnoučaty, kteří žijí v Buenos Aires, její přátele a příbuzné z evropských šlechtických rodin, hosty z moravských muzeí a galerií i mikulovské občany. Po koncertním vystoupení komorního orchestru Collegium Magistrorum zástupce Krajského úřadu jihomoravského kraje ing. František Polách a Mgr. Mercedes Dietrichstein stálou výstavu otevřeli.